

زهرا بن عباس*

مشغول به فعالیت است.
حجة الاسلام والمسلمین محسن
قرائتی، فرزند حاج علی نقی قرائتی به
سال ۱۳۲۴ ه. ش در کاشان به دنیا آمد.
چون جد ایشان در زمان ظلم رضا
خانی و پس از وی نیز مرحوم پدرشان
جلسات قرآنی را در خانه‌ها، مساجد و
تکایا دائر می‌کردند، به استاد قرآن و
قرائت معروف شدند و نام خانوادگی
ایشان نیز به قرائتی معروف گشت.
استاد قرائتی در ۱۴ سالگی با اصرار و
تشویق پدرشان وارد حوزه علمیه

یکی از مبلغان فرهیخته‌ای که
طی سالیان دراز از بازگو کردن معارف
قرآن و اسلام به زبان ساده و گویا دریغ
نورزیده و چهره آشنای پیر و جوان،
کودک و نوجوان، شهری و روستایی،
زن و مرد، و دانشجو و روحانی است،
حجة الاسلام والمسلمین قرائتی است
که حدود بیست و پنج سال است اکثر
مردم ایران از سیمای جمهوری
اسلامی با چهره ایشان آشنا هستند.
کسی که زندگی خویش را وقف
خدمت به اسلام و قرآن و امت اسلام
کرده و در راه تبلیغ دین به صورت
عاشقانه و دلسوزانه و خستگی‌ناپذیر

* از پزشکان استان قم.

ادامه می دهند و با الهام از اینکه قرآن حدود ۲۶۸ قصه و داستان دارد و پیامبر اکرم ﷺ با همین داستانها، سلمانها و ابوذرها را تربیت فرمودند، به ارائه مطالب تازه و زنده می پردازد و با کلاسهای قوی و جذاب و ذکر تشبیه و تمثیل و بروز خلاقیتهایی که به مرور در ایشان پدیدار می شود، به جذابیت جلسات و کلاسها افزوده و استقبال چشمگیری از ایشان می شود.

پس از چند سال و به دنبال جلسات ایشان در کاشان، کار مشابهی را برای جوانان و نوجوانان قم شروع می کنند. در جلسات قم، فرزند آیه الله مشکینی - دامت برکاته - شرکت می کنند و گاه گاهی یادداشتهای خود را به رؤیت پدر گرامی شان می رسانند.

یک روز آیه الله مشکینی به کلاس درس استاد قرائتی می آیند و از نزدیک با روش ایشان آشنا می شوند و از آن تعریف و تمجید می کنند و به ایشان می فرمایند: آقای قرائتی آیا حاضر هستی با من یک معامله کنی و ثواب جلساتی که شما برای نسل جوان دارید، برای من باشد و ثواب درسهایی

شدند و یک سال در کاشان زیر نظر استاد آیه الله صبوری به فراگیری درس پرداختند و هر شب به طور مرتب در جلسه تفسیر قرآن مرحوم آیه الله حاج شیخ علی آقا نجفی شرکت کردند و همین امر باعث شد که با قرآن و تفسیر آن مأنوس شوند. از آن به بعد، ایشان مجموعاً شانزده سال در حوزه های کاشان، قم، مشهد و نجف اشرف بودند تا درسهای سطح حوزه را تمام کردند.

در این مدت، استاد قرائتی همواره در این فکر بودند که قرآن و اسلام برای همه اصناف و طبقات مردم است و کودکان و نوجوانان نیز از همین مردم اند. همان طور که ما پزشک اطفال داریم، باید روحانی اطفال نیز داشته باشیم. از این رو به قصد خدمت به نسل جوان و آینده ساز تصمیم می گیرند اسلام و معارف قرآنی را به زبان ساده و روان به آنها منتقل سازند. بدین جهت، ضمن دعوت نوجوانان، برنامه تبلیغی خود را با حضور هفت نفر در کاشان آغاز می کنند و به علت علاقه و استقبال نوجوانان، کلاسها را

فریاد الهی - سیاسی خود را بر ضد طاغوت زمان بلند می‌کنند، ایشان به دیدار برخی از علماء زندانی و تبعیدی می‌روند و با اطلاع‌رسانی و تشویق مردم، در مسائل انقلابی تأثیرگذار می‌شوند. بدین جهت، در همان زمان، عوامل ساواک برای دستگیری وی چندین بار به منزل پدری‌شان در کاشان و یا منزل خودشان در قم حمله‌ور می‌گردند، ولی موفق به دستگیری ایشان نمی‌شوند. از این رو، استاد قرائتی چند ماهی زندگی مخفیانه را آغاز می‌کنند تا اینکه انقلاب اسلامی ایران با امدادهای الهی و رهبری امام خمینی علیه السلام و پشتیبانی ملت غیور، مؤمن و شجاع ایران به پیروزی می‌رسد و دوران جدیدی از فعالیت‌های فرهنگی و با احساس مسئولیت بیشتری برای ایشان آغاز می‌شود و به این ترتیب، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و به فاصله کوتاهی، از سوی آیه الله شهید مطهری علیه السلام - با پیشنهاد به حضرت امام خمینی علیه السلام و موافقت ایشان - برای اجراء برنامه به تلویزیون معرفی می‌گردند و تاکنون حدود ۲۵

که من در حوزه می‌دهم، برای شما باشد؟ گفتنی است که آن روزها آیه الله مشکینی برای صدها طلبه درس مکاسب و تفسیر را تدریس می‌فرمودند و آقای قرائتی فقط برای بیست نفر جوان جلسه اصول عقائد تدریس می‌کردند.

پس از این آشنایی، آیه الله مشکینی گاهی در جلسات درس خود از کار و نحوه کلاس و روش جدید کلاس‌داری آقای قرائتی تمجید و تعریف می‌کنند و بعد از این، گروه گروه از طلاب حوزه جهت آشنا شدن با روش کلاس‌داری ایشان به وی مراجعه می‌کنند. این گونه تشویقها و استقبالها و برخوردها موجب می‌شود که ایشان به کار و راهی که انتخاب کرده بودند، عشق و علاقه بیشتری پیدا کنند و تصمیم به دست‌بندی و منظم کردن مطالب و یادداشتهای خود می‌گیرند و در همین زمانها ایشان نیز از تأکید و کمک بعضی از علماء بزرگ، مانند شهید بهشتی، شهید مطهری و آیه الله خامنه‌ای، برخوردار می‌شوند.

در هنگامی که امام خمینی علیه السلام

سال است که این برنامه نمونه و موفق تلویزیونی اجراء می‌شود و حدود بیش از ۲۰۰۰ ساعت نوار آن موجود است. امام خمینی علیه السلام به واسطه همین برنامه تلویزیونی، توجه خاصی به ایشان پیدا می‌کنند؛ به طوری که چون قرار می‌شود برنامه «درسهایی از قرآن» توسط مدیریت وقت تلویزیون تعطیل گردد، امام خمینی علیه السلام به وسیله یکی از اعضاء دفتر خود به رئیس صدا و سیما اعلام می‌فرمایند که این برنامه مفید است و نباید تعطیل شود.

قابل ذکر است که آقای قرائتی برای اجراء برنامه‌های تلویزیونی حق الزحمه‌ای دریافت نمی‌کنند و حضرت امام چند بار مبلغ قابل توجهی برای ایشان می‌فرستند، ولی وی به خدمت امام شرفیاب می‌شوند و به ایشان عرض می‌کنند که من فعلاً نیازی ندارم و امام می‌فرمایند که این پول از بیت المال نیست و نزد شما باشد. آنگاه حضرت امام، استاد قرائتی را به نمایندگی خویش در سازمان نهضت سوادآموزی منصوب می‌فرمایند و بحمد الله از آن زمان

تاکنون و با تلاش مستمر و عاشقانه و دلسوزانه، در این امر مهم نیز موفق بوده‌اند و این نهاد جزء نهادهای سالم و کم توقع قلمداد شده و به دریافت چهار مدال افتخار از سازمان بین المللی یونسکو نائل گردیده است.

فعالیت‌های دیگر ایشان به صورت فهرست وار عبارت است از: ۱. شرکت در تدوین تفسیر نمونه؛ ۲. تأسیس ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر؛ ۳. تأسیس ستاد اقامه نماز؛ ۴. تأسیس ستاد زکات؛ ۵. تأسیس ستاد تفسیر؛ ۶. تأسیس ستاد ترویج فرهنگ قرآنی؛ ۷. تأسیس بنیاد فرهنگی امام زمان علیه السلام؛ ۸. تأسیس مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن که کار این مرکز، جمع آوری و تکمیل آثار صوتی و تصویری و یادداشتها و تکمیل کتابها و جزوات منتشر شده و ارائه آن به مراکز فرهنگی و مشتاقان کسب اطلاعات از معارف و مسائل قرآنی است. لیست کتابها، جزوات و نوارها و فعالیت‌های این مرکز به قرار زیر است:

۱. تفسیر نور که هفت جلد آن منتشر و در سال ۱۳۷۶ به عنوان کتاب

مؤسسات فرهنگی داخل و خارج کشور تهیه و پخش شده است.

نگاهی به توصیه‌های استاد

بعضی از توصیه‌ها و سفارشهای استاد قرائتی بعد از حدود ۳۰ سال تجربه تبلیغی، کلاس‌داری و سخنرانی و سفر به بیش از ۳۰ کشور دنیا و اغلب شهرهای ایران برای طلاب علوم دینی این گونه است:

۱. خوب درس خواندن و اینکه خود را به دریای بی‌کران قرآن، سنت و فقه و اصول برسانند و بدانند که نباید در همه چیز مثل علماء قدیم باشند؛ زیرا به جهت نیازها و سؤالات امروز نسل نو، باید مطلب جدیدی را فرا گیرند و از خیر بعضی بحثهای غیر مفید که برای امروز کارایی ندارد، بگذرند؛

۲. از ابتدای شروع درسهای حوزه، انس با قرآن و استفاده هر چه بیشتر از آیات را در امر تبلیغ در متن فعالیتها و امور روزمره خود قرار دهند؛

۳. روان و آسان برای مردم سخن بگویند. البته روان‌گویی غیر از

سال انتخاب شده است؛ ۲. کتاب امر به معروف و نهی از منکر؛ ۳. کتاب گناه‌شناسی؛ ۴. کتاب قرآن و تبلیغ؛ ۵. کتاب حج؛ ۶. کتاب عمره؛ ۷. کتاب اصول عقائد (توحید، نبوت، امامت، معاد و عدل)؛ ۸. تنظیم و ثبت بیش از ۱۰ بروشور تبلیغی با عناوین گوناگون در مناسبتهای مختلف؛ ۹. تهیه و تکثیر نرم‌افزار بلاغ (حاوی ۱۲۰۰ سخنرانی تلویزیونی درسهایی از قرآن از سال ۱۳۵۸ تا پایان ۱۳۷۷ به همراه دفترچه موضوعات)؛ ۱۰. تهیه و تکثیر یک دوره ویدیویی اصول عقائد؛ ۱۱. تهیه و تنظیم خلاصه تفسیر نور و ترجمه آن به بیش از ۲۰ زبان؛ ۱۲. طرح و آماده سازی بسیاری از داستانهای قرآنی و بعضی از سوره‌های جزء آخر که در برنامه‌های درسهایی از قرآن مطرح شده است؛ ۱۳. تلخیص تفسیر نور در دو جلد؛ ۱۴. تهیه نوار صوتی - آموزشی معارف حج ابراهیمی؛ ۱۵. تهیه دو نوار معارفی از غدیر به همراه بروشور غدیر؛ ۱۶. جمع آوری و تنظیم نمونه‌ای از کتابها، جزوات و سخنرانیهایی که به زبانهای مختلف در

نمی‌توانند جلسه را شاداب نگه‌دارند،
بیش از ۲۰ دقیقه سخنرانی نکنند؛
۸. باید با عمل خود به مردم
آموزش دهند؛

۹. قیافه و لباس و برخورد آنان
کاملاً معمولی و عادی باشد تا جلب
توجه نکرده، باعث حواس‌پرتی
نشوند؛

۱۰. وقت و زمان کلاس و
سخنرانی مناسب باشد. به عنوان مثال
در یادگان، سربازی که صبح تا ظهر
تمرین نظامی داشته و ظهر هم غذای
ساده و یا غیر مطلوب خورده است و
عصر بخواهند او را نصیحت کنند،
بدیهی است که زمینه پذیرش وجود
ندارد و نتیجه معکوس خواهد داد؛

۱۱. فقط به سخنرانیهای عمومی
تکیه نکنند و بدانند که برخوردهای
مناسب خصوصی با بعضی افراد،
دارای آثار و برکات ویژه و
فوق‌العاده‌ای است که باید از آن غفلت
نکنند؛

۱۲. سعی کنند مطالب را به

سست‌گویی است؛ همان‌گونه که
پیامبران و ائمه علیهم‌السلام با استدلال محکم و
قوی، ولی به زبان قوم با مردم سخن
می‌گفتند؛

۴. در سخنرانی، با مردم آرام
صحبت کنند و داد نزنند؛ زیرا با آرامش
و نرمی و ذکر مثال و حتی خنده،
مطالب راحت‌تر فهمیده و مقبول واقع
می‌شود؛

۵. لازم نیست چند شب و یا یک
دهه در باره یک مطلب بحث کنند؛ زیرا
مستمعین مختلف‌اند و نیازهای
گوناگونی دارند. بنابراین، بهتر است در
یک جلسه، از مطالب گوناگون و متنوع
و مورد نیاز صحبت کنند؛

۶. برای سخنرانی و کلاس‌داری
حتماً مطالب از قبل تنظیم شده باشد و
گاهی از روخوانی بعضی از متن‌ها به
هنگام سخنرانی خجالت نکشند و
ترس نداشته باشند که بگویند فلانی
بی‌سواد یا کم‌سواد است؛

۷. سعی کنند مختصر و مفید
صحبت کنند. به خصوص اگر

۶. استفاده کاربردی از عرفیات و مسائل مورد ابتلاء مردم؛

۷. ذکر تجارب شخصی و تجارب دیگران؛

۸. بیان مسائل علمی.

یک خاطره و یک تمثیل از استاد

استاد در یکی از خاطرات خود می‌گوید: «در خدمت علامه طباطبایی بودم. از ایشان پرسیدم که قرآن می‌فرماید: «أَتَمَّا يَخْتَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ؟»^۱ «از بین بندگان خدا تنها آنها که عالم و دانایند خدا ترسند.» در حالی که من در اول تحصیل و طلبگی ام که عبادت می‌کردم، حال بهتری داشتم. هر چه علمم بیشتر شد، حال و توجهم کمتر شده است. دلیلش چیست؟ ایشان فرمودند: دلیلش این است که اینها که خوانده‌ای، علم حقیقی نبوده است؛ چون امیر المؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «تَمَرَةُ الْعِلْمِ الْعِبَادَةُ»^۲ ثمره علم، عبادت و بندگی خداست.» پس

صورت تخصصی و مناسب با هر قشر و صنفی دسته بندی کرده، ارائه دهند؛ مثلاً برای دانشجویان پزشکی آیات و روایات مربوط به بهداشت، برای دانشجویان حقوق آیات و روایات حقوقی، و برای دانشجویان نظامی آیات و روایات جنگ و جهاد را بازگو کنند.

روش تدریس

در پایان باید از همه مهم‌تر به روش تدریس و تبلیغی استاد قرائتی - حفظه الله - اشاره کنیم که بر چند رکن استوار است؛ از جمله:

۱. استفاده به جا و مناسب از آیات قرآن؛
۲. استفاده به جا و مناسب از روایات و احادیث معصومان علیهم السلام؛
۳. ذکر خاطرات و داستانهای آموزنده و تاریخی؛
۴. بیان مثالها و تمثیلات جالب و جاذب؛

۵. بازگو کردن لطیفه‌ها و طنزهای

پسندیده؛

۱. فاطر / ۲۸.

۲. غرر الحکم، ص ۶۴، ح ۷۹۸.

کریم، سنگ و سخت تر از سنگ‌اند:
 ﴿ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ
 كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً﴾^۱ بنابراین،
 محروم شدن این گروه از فضل الهی به
 جهت بستن درهای هدایت به روی
 خودشان است و نه به جهت کم بودن
 فضل و رحمت الهی^۲.

علم واقعی آن است که هر چه بیشتر
 می‌شود، خشوع و تواضع و ادب انسان
 نیز بیشتر می‌شود، حال اگر دیدیم
 دانش آموز و دانشجو هر چه علمش
 بیشتر می‌شود، ادب و تواضعش نسبت
 به استاد و پدر و مادر و دیگران کمتر
 می‌گردد، معلوم می‌شود علمی که
 خواننده، حقیقی و خداپسند نبوده
 است.

یکی از تمثیلات زیبای ایشان در
 جواب این سؤال است که چگونه
 خداوند که صاحب فضل و رحمت
 است، بندگانش را به قهر و کیفر
 می‌گیرد؟ ایشان پاسخ می‌دهند:

«اقیانوسی که آب فراوانی دارد، اگر
 شما بطری در بسته‌ای را در آن
 بیندازید، قطره‌ای از آب این اقیانوس
 در این بطری وارد نمی‌شود. در اینجا
 سؤال این است که آیا اشکال از
 اقیانوس است یا از بطری؟ انسانهایی
 هستند که تمام راههای هدایت را به
 روی خود بسته‌اند و این انسانها از
 خود جمادی ساخته‌اند که به گفته قرآن

۱. بقره / ۷۴: «سپس دل‌های شما بعد از این واقع

سخت شد، همچون سنگ یا سخت‌تر.»

۲. برای تدوین این مقاله از منابع زیر استفاده
 شده است:

۱. برگهایی از خاطرات حجة الاسلام و
 المسلمین قرائتی؛ محمد موحدی‌نژاد؛ دفتر اول،
 چاپ اول، قم، نشر روح، ۱۳۸۰.

۲. تمثیلات حجة الاسلام قرائتی؛ مرکز فرهنگی
 درسهایی از قرآن؛ چاپ ششم، تهران، انتشارات
 مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن؛ ۱۳۸۳.

۳. خاطرات از زبان حجة الاسلام محسن قرائتی؛
 تدوین سید جواد بهشتی؛ دو جلد، چاپ اول،
 تهران، مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، ۱۳۸۰.